

U SPOMEN PATRU WILHELMU SCHMIDTU

Dne 10. veljače 1954. umro je u Froideville kraj Freiburga u Švicarskoj od opće slabosti srca, u starosti od 86 godina »jedan od najvećih učenjaka svjetskoga glasa« (J. Haekel) *prof. dr. P. Wilhelm Schmidt SVD*. »On, neumorni sada počiva. Njegovo tako opsežno djelo brine se uistinu da on neće tako brzo biti zaboravljen« (W. Koppers). »Pokojnik je sebi... stekao tako mnogobrojne zasluge u istraživanju, učenju i organizaciji etnološke znanosti, da je njegov spomen nepropadljivo ukopan u njezinu povijest« (W. E. Mühlmann). Kad mu je cijeli svijet još za života s 35 najvećih znanstvenih odlikovanja, od čega 4 počasna doktorata teologije, izrazio svoje iskreno poštovanje i čast, s ovim člankom želi to učiniti i Zagrebački teološki fakultet, koji je s njim usko bio povezan preko »svog prijatelja i učenika prof. dr. A. Gahsa«, kako to kaže sam P. Schmidt (*Der Ursprung der Gottesidee*, sv. IX, str. 73).

Svjetlo svijeta ugledao je dne 16. veljače 1868. u westfalskom mjestancu Hörde kraj Dortmundu, u industrijskom području Ruhra kao dijete tvorničkog radnika, bravara. U petnaestoj godini dolazi u Steyl (Holandija) kao član tek osnovane njemačke misijske Družbe Riječi Božje (*Societas Verbi Divini*), gdje provodi 9 godina u naukama. Zaređen je za svećenika 22. svibnja 1892. Od jeseni 1893. do ožujka 1895. pohađa Filozofski fakultet u Berlinu i sluša, uglavnom, predavanja na Orijentalnom institutu. Nakon trećeg semestra određen je za lektora u Sjemeništu njegove družbe St. Gabriel u Mödlingu kraj Beča. Tu ostaje sve do 1938.

Već 1906. postaje dopisnim članom Bečke akademije znanosti, a iste godine pokreće izdavanje međunarodnog časopisa za etnologiju i lingvistiku »*Anthropos*«. Godine 1912. u zajednici s P. F. Bouvierom SJ osnovao je »*Semaine d'Ethnologie religieuse*«. God. 1921. habilitirao se na Bečkom sveučilištu za etnologiju i lingvistiku, gdje drži predavanja sve dok mu dne 23. travnja 1938. to pravo nije »do daljnjega oduzeto«. Papa Pijo XI poziva ga 1924. da preuzme vodstvo Etnološko-znanstvenog odjela Vatikanske Misijske izložbe (1925), koja je kasnije pretvorena u stalni »*Pontificio Museo Missionario-Ethnologico Lateranense*« sa Schmidtom kao direktorom. Kao takav imenovan je 1937. članom novoosnovane Papinske akademije znanosti. »Ne samo množinu spoznaja nego i bezbroj poticaja zahvaljujemo njegovu genijalnom duhu«, kaže P. Koppers. Da osigura svoje znanstveno djelo 1932. sa svojom redovničkom subračom osniva »Institut Anthropos«.

God. 1935. drži šest predavanja o podrijetlu i razvoju religije na Sveučilištu u Upsali, zatim u Stockholmu, Lundu i Kopenhagenu. Iste godine na poziv Evangeličkog fakulteta Sveučilišta u Princetonu putuje u Ameriku, gdje drži predavanja i još na sveučilištima u Philadelphiji i Berkeleyu te sjemeništima u Chicagu i Bostonu. Zatim putuje u Japan, Kinu i Filipine, gdje drži predavanja na sveučilištima u Tokiju, Seulu, Peking, Tientsinu, Nankingu, Šangaju i Manili. Slijedeće godine postaje predsjednik Komisije austrijskih biskupa za osnivanje Katoličkog sveučilišta u Salzburgu.

Dne 8. III 1938. u auli Bečkog sveučilišta svečano je proslavljena 70-godišnjica njegova života. To je bila zadnja svečanost prve Austrijske republike; već istoga tjedna došlo je do sloma, koji je za P. Schmidta i njegovo djelo imao teške posljedice. 13. ožujka 1938. dobio je kućni pritvor, koji je za nekoliko dana intervencijom Pape Pija XI kod samoga Mussolinija bio opozvan. 28. srpnja iste godine bilo mu je zabranjeno sudjelovanje na II. međunarod-

nom kongresu za antropologiju i etnologiju u Kopenhagenu. No u to vrijeme P. Schmidt se već nalazio u Rimu, gdje je poduzeo korake, opet posredovanjem Pape Pija XI, za preseljenje svoga Instituta u Švicarsku, u mali dvorac Froideville, općine Posieux. Odmah je nastupio predavanja iz etnologije na Freiburškom sveučilištu, gdje 1942. postaje redovnim profesorom. Kad je 1948. odstupio s tog svoga položaja, još je do 1951. predavao kao honorarni profesor. Prilikom svojih čestih poslijeratnih putovanja u Beč držao je 1946—1949. kao gost ponovno predavanja i na Bečkom sveučilištu.

Još 1952. od 1—8. rujna u Beču predsjedava IV. međunarodnom kongresu antropoloških i etnoloških znanosti. Živo radi i na novom izdanju svoga djela »Völker und Kulturen«, Ali mu se nije ispunila želja iz predgovora XI svesku svoga životnog djela »Der Ursprung der Gottesidee«: »Neka bi me neshvatljiva milost Božja, koja me je kroz sve teškoće dovela do toga, da mogu napisati predgovor predzadnjem svesku, nadalje milostivo vodila, da bih još mogao napisati predgovor i svršenom zaključnom svesku svoga djela« (str. IX). Uveče dne 10. veljače 1954. Gospodin je pozvao neumornog radnika k sebi.

»Njegovi zemaljski ostaci bit će preveženi u St. Gabriel i u srijedu, dne 17. veljače, u 10 sati, nakon svečanih pontifikalnih zadušnica, na samostanskom groblju sahranjeni na vječni počinak.

Njegova subraća i svi, koji su ga poznavali, velikom, mnogostrukom učenjaku, čovjeku velikog dobrotvornog srca, iskreno pobožnom svećeniku sačuvat će zahvalnu uspomenu.

To su završne riječi osmrtnice njegove redovničke zajednice.

P. W. Schmidt je svoj znanstveni rad počeo kao lingvista već 1899. Zatim se dao na etnologiju i povijest religija. No lingvistika je ostala njegova »prva i stara znanstvena ljubav« (Koppers). Njegova studija »Die Mon-Khmer-Völker, ein Bindeglied zwischen Völkern Zentralasiens und Australasiens« iz 1906. već je slijedeće godine prevedena na francuski i nagrađena od Académie des Inscriptions et Belles Lettres. Tu je otkrio postojanje jedinstvenog »austričkog« jezičnog stabla sa svoja dva ogranka »austroazijskim« i »austro-nezijskim«. Drugo Schmidtovo važno djelo izlazi 1919. »Die Gliederung der australischen Sprachen«. Ono je doprinijelo, prije svega, tome da se tako važna kulturna i religijska povijest Australije razjasni u pravom svjetlu. 1926. daje sintezu u svom djelu »Sprachfamilien und Sprachkreisen der Erde«. Konačno 1952. izdaje mu UNESCO »Die Tasmanischen Sprachen«, vrlo teški rad, jer je zadnji Tasmanac umro 1876. Za ocjenu Schmidtova lingvističkog rada mogu poslužiti riječi, što ih je on napisao u predgovoru one svoje velike sinteze: »Ma kako god je jednostavno ovo moje djelo, ono pjeva velepiesmu lingvistici, onoj znanosti pravoj, čistoj, punoj odricanja i požrtvovnosti, koju u 'praktičkom životu' a dosta često i mnogi učenjaci tako malo cijene, a od čijih se pak rezultata hrane tako mnogi učenjaci, i koji tako mnogo značajnog svjetla bacaju na povijest i suštinsku bit ljudskoga roda« (str. IV).

Glavno je područje znanstvenog rada P. Schmidta etnologija. Njegov lingvistički studij doveo ga je do upoznavanja primitivnih naroda. U dvorskoj je biblioteci najviše cijenio staru i najstariju putopisnu literaturu. S druge opet strane na temelju religioznog stanja nekih primitivnih naroda gradili su evolucionisti svoje brojne teorije o podrijetlu religije. A. Lang svojom knjigom »The Making of Religion« godine 1898. prvi je upozorio na više religijske ideje kod primitivnih naroda, naime na prisutnost ideje nekog Najvišeg Bića. P. Schmidt je prvi puta za novu Lanogvu teoriju čuo 1902. na jednom predavanju indologa prof. Leopolda von Schrödera o počecima religije u Bečkom

antropološkom društvu. Od 1908—1910. piše P. Schmidt u »Anthroposu« studiju »L'origine de l'Idée de Dieu«, koja 1912. izlazi u posebnoj knjizi »Der Ursprung der Gottesidee«. Ona pretežno raspravlja »monoteistički preanimizam Andrewa Lang«. No ta je knjiga bila označena samo kao »I. historisch-kritischer Teil«.

Druga stvar, koja je P. Schmidta bacila na kolotečinu etnologije, bilo je poznanstvo s etnologom Fritzom Graebnerom. P. Schmidt te njihove veze sam opisuje u svom nekrologu Graebneru: »Još mi je živo u pameti, kako sam u jednoj od prvih godina ovoga stoljeća pod vodstvom tadašnjeg mladog asistenta Dr Fr. Graebnera pregledavao Etnološki muzej u Berlinu . . . Tada sam ja objelodanio svoje prve radove o jezicima Južnoga mora i namjeravao sam okrenuti se na jezike Mon-Khmer. Graebner se zainteresirao za te radove, jer su Južno more i Indonezija sačinjavali njegovo specijalno područje, i mi smo stupili u međusobne veze, u koje je uskoro stupio također i Graebnerov prijatelj i kolega, jednako asistent u Berlinskom muzeju, dr B. Ankermann. Tako sam mogao iz najveće blizine promatrati razvitak, koji se tada prvi puta svjesnom sistematikom pred širom javnošću pojavio u dvama, upravo pred tri desetljeća (14. studenoga 1904), u Berlinskom antropološkom društvu održanim predavanjima, „Kulturkreise und Kulturschichten in Ozeanien“ od Grabnera i „Kulturkreise und Kulturschichten von Afrika“ od Ankermanna« (Anthropos 30, 1935, str. 204). To je bio pokušaj objektivnim kriterijima utvrditi historijski slijed kultura primitivnih naroda nasuprot evolucionističkom stavu subjektivnog prosuđivanja njihove unutrašnje vrijednosti. To je bilo stvaranje nove kulturno-historijske metode u etnologiji, koja pomoću kriterija forme i kvantitete, tj. na temelju sitnih, nebitnih sukladnosti u pojedinih elementima kulture, povezuje najudaljenije narode u specifične kulturne okruge. Već u prvom godištu »Anthroposa« piše P. Schmidt članak »Die moderne Ethnologie«, a 1913, objelodanjuje svoje prve rezultate »Kulturkreise und Kulturschichten in Südamerika«. P. Schmidt je svu svoju pažnju usredotočio na najstarije primitivne narode. Njihovo je značenje osobito istaknuo u svojoj knjizi »Die Stellung der Pygmäenvölker in der Entwicklungsgeschichte des Menschen« (1910). Što je značio taj Schmidtov rad, ocrtao je on sam jednom prilikom ovako: »Kad netko sam hoda kroz šumu, ocrtao je, da sam ohrabri. Iz jednog takvog osjećaja i ja sam u djelu o Pigmejcima i u prvom svešku 'Porijekla ideje o Bogu', gdje sam sâm morao nastupati protiv svih evolucionista, često udarao glasne i oštre tonove«.

U spomenutoj knjizi o položaju pigmejskih naroda pokazao je P. Schmidt na prešnost temeljitog istraživanja najstarijih primitivnih naroda i dao inicijativu za važne istraživačke ekspedicije: 1919—1924. M. Gusinde i W. Koppers idu k narodima Ognjene Zemlje, 1924. P. Schebesta Pigmejcima Semang i Pigmoidima Senoi na Malaku, P. Schumacher Pigmoidima Batwa u Ruandu, a M. Vanoverbergh Negritima na sjeveroistočnom Luzoiu (1927. druga ekspedicija), 1926. V. Lebzelter k Bušmanima u Južnu Afriku, konačno 1929. P. Schebesta po drugi puta Pigmejcima Ituri u centralnoj Africi. U osobnom popisu najglavnijih datuma u svom životu P. Schmidt kod tih ekspedicija ističe svoj udio u njima riječima »potpomaganje, opremanje, izašiljanje«. A kako je dolazio do potrebnih sredstava, crta nam u svom spomen-slovu prigodom smrti Pape Pija XI: »Kad sam u proljeće 1923. bio pozvan u Rim u stvari podizanja Vatikanske misijske izložbe, imao sam hrabrosti u jednoj audijenciji kod Pape Pija XI, mužu znanosti, koji je dospio na papinsku stolicu.

u nekoliko riječi prikazati veliko znanstveno značenje tih (pigmejskih) naroda i prešnost izašiljanja naučne ekspedicije za njihovo istraživanje. Tad je Papa odmah odgovorio jednostavnom veličanstvenošću, kojom se odlikovao: „To su ljudski dokumenti, koji ne smiju propasti. Kad budete sa spremanjem ekspedicije gotovi, opet dođite, i ako mi Providnost stavi na raspolaganje dovoljno sredstava, pomoći ću“. I stvarno, u danom času Njegova je Svetost pomogla na tako darežljiv način, da je bilo moguće s tom pomoću — u štedljivom iskorištavanju i uz supomoć redovničkih poglavara i misionarske subraće izašiljanih misionara istraživača — provesti četiri ekspedicije« (Anthropos 34, 1939, str. 1).

Prvi važni rezultat na temelju nove kulturno-historijske metode uz suradnju P. W. Koppersa bilo je djelo »Völker und Kulturen« (1924), gdje je postavljena opća shema kulturnih okruga, odnosno historijski razvoj najstarijeg čovječanstva do prvih visokih civilizacija. God. 1937. izdaje opet uz suradnju P. Koppersa »Handbuch der Methode der kulturhistorischen Ethnologie«. Tu je potanko obrađen problem kulturnih okruga. Uslijed učestalih kritika njegove sheme kulturnih okruga P. Schmidt pod konac života priprema novo izdanje svoga djela »Völker und Kulturen«. Svoju shemu je pojednostavio i za nju kaže: »Prethodna, prihvatljiva radna hipoteza« iz godine 1914. »sad je više dobila na sigurnosti« (Anthropos 51, 1956, str. 307).

Životno djelo P. Schmidta jest dvanaest svezaka »Der Ursprung der Gottesidee«. Prof. J. Haekel kaže: »Tome u etnološko-religijsko-povijesnoj literaturi nema premca. U tim je svescima obrađen golem činjenični materijal. Na obradbu religije prastarih lovačkih naroda priključuje se prikaz religioznih odnosa kod afričkih i azijskih nomadskih stočara, jer bi prema Schmidtu počivali na jednom „prakulturnom temelju“. U opsežnim isporođivanjima i sintezama pokušao je Schmidt u svom djelu prema principima historijske metode naučno rekonstruirati najstariju religiju ljudskog roda, koju je on vidio u jednoj relativno naglašenoj vjeri u Najviše Biće« (Die Bedeutung P. Wilhelm Schmidts für die Ethnologie, str. 31 s). A na jednom drugom mjestu isti Haekel veli: »Cjelokupni sud W. Schmidta o društvenosti i duhovnoj kulturi tih starih naroda može se i nadalje u glavnim tačkama smatrati valjanim (tako u odnosu na obiteljski život, vrijednost pojedinca, odgoj, osnovne čudoredne norme, osobno i kolektivno vlasništvo, relativno naglašenu predodžbu Najvišega Bića, vrijednost sadržaja mita o prastanju za ispravno prosuđivanje religije i kulta) ...« (Die Wiener Schule der Völkerkunde, 1956, str. 21). A za ostale postavke P. Schmidta Haekel kaže: »Kulture primitivnih poljodjelaca i stočara sačinjavaju široku „srednju fazu“ u historijskom razvoju ljudskoga roda. Ako je Schmidt ovdje govorio o kulturnim okruzima, to se zapravo radi samo o velikim tendencijama kulturnih stavova ...« (N dj. str. 22).

U vezi s ovim djelom neki misle, da je P. Schmidt prešao granice znanosti svojim tvrdnjama o pramonoteizmu i praobjavi (Fr. Bornemann, J. Goetz, K. Birker-Smith). Ponajprije P. Schmidt odbija »autorsko pravo« naziva »pramonoteizam«, on govori samo o prakulturnom monoteizmu (Der Ursprung der Gottesidee, sv. X, str. 127).

P. Schmidta je osobito dirnula tvrdnja K. Birker-Smitha u njegovoj knjizi »Geschichte der Kultur« (Zürich 1956.): »Pater Schmidt predstavlja sebi jednu prvotnu vjeru u jednoga Boga, koja je povezana s predodžbom jednoga nebeskog Oca i u zadnjoj instanci potekla iz uspomene na jednu praobjavu. Jasno je, da to tumačenje počiva na jednom osobnom nazoru na svijet, pred

kojim svako znanstveno tumačenje gubi svoje pravo. Dužnost je znanosti tražiti jedno naravno tumačenje...» (str. 403). To ga je tako zabolilo, da je Birket-Smithu u »Anthroposu« godine 1951. napisao kratak odgovor, u kojem pri koncu kaže: »Nakon svega toga mislim da mogu dobiti priznanje da sam u tom čitavom pitanju postupao s potpunom naučnom lojalnošću i zakonitošću, i da u tome ne trebam zaostajati niti za jednim drugim kolegom« (str. 614).

P. Schmidt za svoje opravdanje navodi dva razloga:

»Konačno, pak, nije mi bilo tako lagano doći do mojih ‚predodžbi‘, nego sam u dugogodišnjem traženju sakupljao ma bilo gdje prisutni materijal o tom pitanju i kritički istraživao u takvom opsegu, kako bi teško učinio koji drugi istraživač... Na 832 + 1065 + 1155 + 821 + 931 + 593 = 5387 strana prvih šest zvezaka svoga djela ‚Der Ursprung der Gottesidee‘, koje obrađuju religije prakulturnih naroda, u svojim se istraživanjima i zaključcima nikada nisam oslanjao na jedan svjetovni nazor, nego uvijek i svagdje samo na etnološke i lingvističke činjenice, koje su ustanovili istraživači najrazličitijih pravaca i svjetovnih nazora; to vrijedi bez izuzetka i za vjeru u Najviše Biće, jednoga svemogućega, očinskoga Stvoritelja« (str. 612).

Na drugome mjestu P. Schmidt upozoruje na genezu svojih zaključaka. Godine 1930. u svom »Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte« je napisao: »Dakle, još sada nismo u stanju s naučnom tačnošću i sigurnošću pozitivno odgovoriti na pitanje o podrijetlu prakulturnog i Najvišeg Bića i religije na njega upravljene« (str. 277). A kad je 1935. u šestom svesku svoga djela »Der Ursprung der Gottesidee« to činio, onda kaže: »Zato je u slijedećim stranicama poduzet ovaj pokušaj, koji kao takav ne može biti niti svestrano iscrpan niti konačno zaključen« (str. 472).

Čitavo to pitanje lijepo osvjetljuje najuži Schmidtov suradnik P. Koppers u svom spomen-slovu, održanom 19. svibnja 1954. na zajedničkom komemorativnom zasjedanju Bečkog sveučilišta, Austrijske akademije znanosti i Bečkog antrološkog društva. On tu kaže: »Da Schmidt sam po sebi nije nikako imao pred očima taj cilj, leži nesamo u naravi stvari (on je naravno vrlo dobro znao da ta njegova istraživanja po sebi nemaju ništa s teologijom, dakle također ništa s teološkom staro- i novozavjetnom naukom o praobjavi), nego je to kod njega također izravno (usmeno i pismeno) zasvjedočeno. Moglo je biti oko 1930, kad sam jednom Schmidt u postavio pitanje kako on sebi sa stajališta svojih etnološko-povijesno-religijskih istraživanja predstavlja ‚podrijetlo‘ ideje o Bogu. Na to sam odmah dobio kratak i brz odgovor: Ne znam. Da je to tada stvarno odgovaralo njegovu uvjerenju, pokazuje s tim sukladna pismena izjava, koja potiče iz istoga vremena (Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte, Münster i. W., str. 277). Dakle, istom kod izrađivanja konačne sinteze (koja se nalazi u šestom svesku „Ursprung der Gottesidee“ 1935) došao je on do spoznaje i uvjerenja da se pred odnosnim činjenicama s obzirom na neuspjeh svih drugih pretpostavki mora voditi računa o postavlci jedne objave stvarno postojećeg Najvišeg Bića najstarijem čovječanstvu...

Činjenica da se Schmidt u to doba smatrao prisiljenim, protivno od svog ranijeg mišljenja, da ipak i sa čisto znanstvenog stajališta računa s neke vrste objavom, dovela ga je tada, čega se još dobro sjećam, u neku zbunjenost. Schmidt je u zimi 1934—1935. (ili u proljeće 1935?) bio pozvan na povjesno-religijska predavanja u nordijske države, prije svega u Švedsku. „Ja sebi ne mogu pomoći“, tako mi je napomenuo prije odlaska na put, „moram, i to ću predavati, što sam upoznao kao ispravno«. U kasnijem izvještaju s puta, sa

zadovoljstvom je istakao da je za svoje stanovište i svoj postupak, općenito, našao potpuno razumijevanje.

Bornemanov popis donosi 645 objavljenih Schmidtovih znanstvenih radova. Kao zadnji ključ tog golemog rada P. Koppers označuje »izvanrednu snagu i oštrinu, kojom je blagotvorna Providnost uresila njegov duh«. Zato ćemo na kraju nešto reći i o ljudskom liku toga velikana ljudskog uma.

P. J. Henninger, koji je dvadeset godina živio u Schmidtovoj blizini, daje ove podatke o njegovoj osobi.

Svima je upadala u oči Schmidtova jednostavnost i skromnost u odnosu na osobne potrebe. Mnogi će se začuditi nad jednostavnošću njegove sobe. Većina knjiga, koje je dobio, putovala je u knjižnicu Instituta. Nikad nije naučio pisati na stroju, također je smatrao nepotrebnim uređivanje ormara s kartonima. Tako je njegov znanstveni rad bio tehnički vrlo jednostavan. Svoje bilješke je pisao na velikim listovima i sakupljao u mape, onda je iz tog materijala uređivao tekst, koji je znao majstorski do sitnica rasporediti. Tako je vlastitom rukom u toku svog života napisao na desetke tisuća stranica; rukopisi već tiskanih djela pomalo su narasli u metarske naslage pokraj njegova pisaćeg stola, a njihova slobodna druga strana služila je opet za konceptni papir.

No kraj svega neumornog rada i pisanja ostao je P. Schmidt čovjek i nije postao radna mašina. Njegov je dnevni red bio razborito uređen. Ako je on noću često još kasno radio, onda je ujutro dulje spavao, a obično nešto i poslije ručka. Uvijek je sebi znao priuštiti zasluženi odmor i uživao je u časovima drugarske razonode. Nadasve je volio prirodu i imao je otvorene oči za njezine ljepote. Zimi je hranio ptičice na svome prozoru, a ljeti je često sjedio sa svojim brevijarom ili s knjigama i rukopisima vani kod vrtnog stolića. Još u starosti od 70 godina penjao se na freiburške planine.

Među njegove najmilije zabave spadalo je sviranje i komponiranje. Njegove crkvene kompozicije, od koji je jedan dio i tiskan, broje se na tuceta. Nekad je kod kućnih svečanosti dirigirao zborom i orkestrom. Za vrijeme svoga studija učio je svirati violinu i čak je davao pouku u sviranju violine. Još je više volio harmonij. I u visokoj je starosti gotovo redovito nedjeljom naveče, ili na završetku većega posla, ili primitka kakve naročito vesele vijesti, išao u kapelu i svirao na harmoniju čitavih pola sata ili dulje. Obično je improvizirao.

»Za one, koji su W. Schmidta najprije upoznali samo iz njegovih prigodnih više ili manje žestokih znanstvenih polemika, moralo je uvijek ponovno s iznenađenjem djelovati, kad su čuli ili su sami mogli ustanoviti, da su se usprkos toga u bitne crte njegova karaktera ubrajale dobrota i prijaznost prema ljudima« (Koppers). Dirljiva je bila njegova darežljivost dobrota, osobito u vrijeme nevolje. Tek što je svršio svjetski rat, P. Schmidt nije više mogao izdržati u granicama Švicarske. Premda je putovanje bilo još teško, traži svoje prijatelje i znance u postradalim zemljama da im pomogne koliko može. Nerijetko je dijelio svoju vlastitu odjeću i rublje. Isposlovao je pomoć i od Royal Irish Academy u Dublinu. Također je Weener-Gren Foundation iz New Yorka slala pakete na adrese od njega označene. Pomagao je ljude svakoga staleža bez razlike na svjetski nazor, naročito učenjake u oskudici, također i svoje suparnike.

Svu veličinu svoga duha pokazao je P. Schmidt, kad je kad je u predveče svoga života pravio bilancu svoga rada. Bornemann u predgovoru XII sveska

njegova djela »Der Ursprung der Gottesidee« to vrlo lijepo crta: »Na samotnim šetnjama, koje je on volio sve do zadnjih godina, i u kontemplativnim večernjim satima u čitaonici Froidevillea, znao je često i ganutljivo govoriti o tim svojim vjernim pomoćnicima, uvijek zahvalno spominjući Providnost, koja mu ih je poslala. „To se nije moglo planirati; mnogo toga je došlo, a ne najgorega, kao samo od sebe“. Tad je spomenuo predavanje Leopolda von Schrödera 1902. u Beču o vjeri u jedno Najviše Biće kod primitivnih naroda (Schröderova je slika visjela kroz sve godine u njegovoj sobi na zidu nad krevetom) i duhovite publikacije Andrewa Langa, rad M. Gusindea na Ognjenoj Zemlji i Schebestine radove u Kongu i na Malaci, M. Vanoverbergha, P. Schumachera i V. Labzeltera, dugogodišnju suradnju W. Koppersa i njegovu djelatnost u predavaonici, utjecajnu službu M. Schulienu u rimskom Muzeju priznavao je, koliku je predradnju za njega učinio L. Walk svojim pregledom motiva uronjavanja u Aziji i Evropi, koliko ima zahvaliti idejama A. Gahsa i njegovu poznavanju ruske literature, kao i prevodima W. A. Unkriga, R. Augustina, Th. Chodzydloa i L. Golomba. Spominjao je i Anthropos: „... bez njega ne bi išlo; po njem sam istom dobio veze s misionarima i utjecaj“; zatim knjižnicu Instituta Anthropos. U knjižničkom primjerku desetoga sveška napisao je posvetu zahvalnosti „za neprocjenjive zasluge, koju mi je ona činila gotovo pola stoljeća“ (str. XIII).

Za P. Schmidta vrijede riječi: Exegi monumentum aere perennius!

Dr Stjepan Doppelhammer

P. prof. dr WILHELM KOPPERS

Iz redova velikih katoličkih učenjaka nestalo je uvaženoga etnologa P. W. Koppersa. Umro je 23. siječnja 1961. tik pred završetkom svoje 75. godine života. Zaređen je za svećenika kao član misijske družbe Riječi Božje dne 29. rujna 1911. Već 1913. dolazi u redakciju »Anthroposa«. 1917. na Bečkom Sveučilištu postizava doktorat filozofije, gdje se 1924. habilitirao za opću etnologiju. Kad je 1928. na Bečkom sveučilištu ustanovljena posebna katedra za etnologiju, dobio ju je P. Koppers. Slijedeće je godine postao i predsjednik novosnovanog etnološkog instituta. 1938. bio je umirovljen, ali poslije rata 1945. opet dolazi na svoje mjesto. 1957. je stupio u stanje mira.

Sudjelovao je 1921/22. s P. Martinom Gusindeom u ekspediciji na Ognjenoj Zemlji, osobito kod plemena Jamana, gdje su otkrili vjeru u Najviše Biće Watauinewa »Prastari«. Poslije svog prvog prisilnog umirovljenja od listopada 1938. bio je preko godinu dana na naučnom istraživanju nekih centrolno-indijskih starih naroda. Tu je kod Bhil opet utvrdio postojanje jednoga Najvišega Bića »Bhagwan«, kojeg se tragovi nalaze i kod nekih drugih indijskih starih naroda.

Bio je bliski suradnik pok. P. W. Schmidta i mnogo sudjelovao u izgradnji kulturno-historijske metode u etnologiji. Nije oklijevao priznati neke manjkavosti Schmidtove sheme kulturnih okruga. Ali u svojoj raspravi »Grundsätzliches und Geschichtliches zur ethnologischen Kulturkreislehre« (1959.) lijepo kaže: »Potrebne korekture, uistinu, u stvarnosti ne treba možda smatrati kao nazadovanje nego kao napredak« (str. 126).